

ВІДГУК

офіційного опонента доктора економічних наук, професора
Анісімової Ольги Миколаївни на дисертаційну роботу **Лесик Лілії Іванівни**
«Показники та методи оцінювання економічного потенціалу машинобудівних
підприємств», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук
за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами
економічної діяльності)

*1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами*

Одним з головних завдань, що постають у процесі планування діяльності підприємств, є виявлення та реалізація резервів покращення її результатів. В умовах загострення конкурентної боротьби між суб'єктами господарювання за ринки збуту продукції забезпечення належного рівня конкурентоспроможності підприємств потребує постійного пошуку невикористаних можливостей вдосконалення їх діяльності, зокрема, щодо зниження витрат та покращення якості продукції. Практика господарювання засвідчує існування різноманітних видів таких можливостей і завдання полягає у тому, щоб виявити основні з них, виокремивши, насамперед, ті резерви підвищення ефективності діяльності підприємств, реалізація яких справлятиме найбільший вплив на зростання їх фінансових результатів.

Особливо гостро питання пошуку та реалізації резервів покращення результатів діяльності суб'єктів господарювання постає для вітчизняних машинобудівних підприємств, більшість з яких на теперішній час характеризується незадовільним фінансовим станом. Низька ефективність діяльності машинобудівної галузі промисловості України значною мірою обумовлена зовнішніми відносно її підприємств чинниками, зокрема, системною фінансово-економічною кризою у державі та втратою низки ринків збуту

вітчизняної машинобудівної продукції. Разом з тим, навіть в такій ситуації існують об'єктивні можливості для поступового нарощування обсягів виготовлення та збуту машинобудівної продукції за умови, що її виробниками буде застосовано комплексний підхід до оцінювання свого сукупного економічного потенціалу та його окремих різновидів.

Формування механізму оцінювання та реалізації економічного потенціалу машинобудівних підприємств повинно передбачати систематизацію чинників його утворення та розроблення науково обґрунтованих методів вимірювання їх впливу за допомогою сукупності часткових та узагальнюючих показників. Лише за таких умов результати оцінювання економічних можливостей машинобудівних підприємств можуть слугувати базою для розроблення конкретних управлінських рішень щодо реалізації невикористаної частини цих можливостей.

У сучасній науковій літературі подається низка плідних підходів до оцінювання економічного потенціалу суб'єктів господарювання, проте, постає об'єктивна необхідність як у підвищенні точності оцінок величини економічних можливостей підприємств, так і у розширенні спектра оцінюваних складових цих можливостей, що, своєю чергою, потребує більш детального та всебічного дослідження закономірностей впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємств на рівень їх економічного потенціалу. Тому дисертаційна робота Лесик Лілії Іванівни, присвячена виконанню таких досліджень з урахуванням специфіки машинобудівних підприємств, є актуальною, зумовленою нагальними потребами економічної науки та практики господарювання.

Актуальність теми дисертаційної роботи підтверджується також її відповідністю науковому напрямку кафедри економіки підприємства та інвестицій Національного університету «Львівська політехніка» «Формування та економічне оцінювання конкурентоспроможного потенціалу господарських структур» (номер державної реєстрації 0113U005292).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків й рекомендацій, сформульованих у дисертації

Наукові положення, висновки та рекомендації, які містяться в дисертаційній роботі Лесик Л.І., є достатньою мірою обґрунтованими. Поставлена в роботі мета – розроблення теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо формування і використання системи показників та методів оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств – здобувачем досягнута, а задекларовані завдання – виконано. Цьому сприяли відповідність поставлених мети та завдань дослідження його предмету та об'єкту, використання великого обсягу бібліографічних джерел та значного масиву статистичної інформації про умови та результати господарської діяльності машинобудівних підприємств, їх якісне аналізування з конкретними висновками та пропозиціями.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дисертаційної роботи Лесик Л.І. обумовлений також застосуванням здобувачем сучасних методів проведення наукових досліджень, а саме: системного аналізу (для дослідження чинників, які визначають рівень економічного потенціалу підприємств – підрозділ 2.1 дисертаційної роботи); узагальнення (при розробленні методу оцінювання ринкової вартості машинобудівних підприємств – підрозділ 3.3); моделювання (для побудови математичних моделей величини сукупного економічного потенціалу машинобудівних підприємств – підрозділ 3.1); абстрагування (для розроблення методичного підходу до оцінювання ендогенного та екзогенного потенціалу машинобудівного підприємства – підрозділи 2.2 і 2.3); оптимізаційного (для розроблення методу оптимізації обсягів виготовлення продукції підприємством у процесі оцінювання його конкурентного потенціалу – підрозділ 3.2).

Вивчення змісту дисертаційної роботи Лесик Л.І. засвідчує комплексний підхід до виконаного здобувачем дослідження, правильність його проведення у методологічному плані. Дисертаційна робота є добре структурованою, зміст викладеного матеріалу є послідовним та підпорядкованим меті дослідження.

У першому розділі дисертаційної роботи «Теоретичні та прикладні засади оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств» автором розглянуто сутність, види та чинники формування економічного потенціалу машинобудівних підприємств (с. 10–27); описано інформаційне та методичне забезпечення процесу оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств (с. 28–50); досліджено особливості застосування показників та методів визначення вартості підприємства як інструментів оцінювання його економічного потенціалу (с. 51–66). При цьому автор всебічно аналізує сутність економічного потенціалу підприємства, послідовно вводячи у розгляд поняття економічного потенціалу підприємства відносно запланованого рівня певної цілі його діяльності (с. 13), економічного потенціалу підприємства за певною ціллю (цілями) та видами діяльності (с. 14), наявного (існуючого) та стратегічного економічного потенціалу суб'єкта господарювання (с. 18). Важливими здобутками дисертанта, викладеними у першому розділі роботи, є виконане нею групування видів економічного потенціалу підприємства (с. 15–19), запропонований спосіб подвійного групування чинників, що справляють вплив на наявний рівень економічного потенціалу підприємств (с. 21–23), побудована трирівнева модель ієрархії чинників, які впливають на наявний рівень економічного потенціалу підприємств (с. 23–27), обґрунтований дисертантом комбінований підхід до оцінювання економічного потенціалу підприємств шляхом одночасного встановлення нормованих та оптимальних параметрів (с. 46–47). Також варто відзначити проведений дисертантом у першому розділі роботи порівняльний аналіз існуючих на теперішній час підходів до оцінювання вартості машинобудівних підприємств як узагальнюючої характеристики їх економічного потенціалу (с. 55, 60–61), а також запропоновану детальну типологію чинників, що справляють вплив на вартість підприємства (с. 63–65).

У другому розділі дисертаційної роботи «Аналізування чинників та формування системи показників оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств» здобувачем проаналізовано чинники впливу на

наявний рівень економічного потенціалу машинобудівних підприємств (с. 69–89); побудовано систему показників оцінювання їх ендogenous економічного потенціалу (с. 90–118); сформовано систему показників оцінювання екзогенного економічного потенціалу машинобудівних підприємств (с. 118–141). На засадах попередньо встановлених принципів (с. 69) автором запропоновано науково обґрунтовану процедуру дослідження чинників, що впливають на наявний рівень економічного потенціалу підприємства, що, серед іншого, містить підхід до оцінювання значущості окремих чинників стосовно їх впливу на підвищення використання наявного річного ендogenous економічного потенціалу підприємства (с. 74–77). Схвальної оцінки заслуговують розроблена автором послідовність оцінювання величини ендogenous економічного потенціалу суб'єкта господарювання на засадах використання комбінованого підходу (с. 91–92), побудована дисертантом система часткових показників оцінювання внутрішніх економічних можливостей машинобудівного підприємства (с. 102–105) та запропоновані ієрархії показників наявного рівня ендogenous економічного потенціалу машинобудівного підприємства (с. 108) та екзогенного рівня його економічних можливостей (с. 123–124). Важливе наукове та прикладне значення має також і розроблена автором послідовність оцінювання екзогенного економічного потенціалу машинобудівного підприємства, що передбачає оптимізацію обсягів виготовлення та реалізації продукції у розрізі її видів та ринків збуту (с. 126–137).

У третьому розділі дисертації «Розроблення методів оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств» автором запропоновано підхід до оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств на засадах встановлення очікуваних фінансових результатів їх діяльності (с. 144–160); розроблено метод оцінювання конкурентного потенціалу підприємств за окремими видами їх продукції (с. 161–178); удосконалено метод оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств на засадах вимірювання їх ринкової вартості (с. 178–191). Зокрема, слід відзначити теоретичну та практичну цінність побудованих автором економіко-математичних моделей визначення

необхідної величини фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств у майбутні періоди, за якої буде забезпечена мінімально допустима ефективність інвестицій, вкладених у матеріальні активи підприємств (с. 146–155). Достатньо обґрунтованим та оригінальним є запропонований автором підхід до вимірювання конкурентного потенціалу машинобудівного підприємства за видами його продукції, що передбачає одночасний вибір найкращої технології виробництва та визначення оптимальних обсягів збуту машинобудівної продукції (с. 165–175). Окрім того, автором здійснено внесок в розвиток методології оцінювання ринкової вартості підприємств, зокрема, щодо узгодження результатів, отриманих за різними підходами до такого оцінювання (с. 179–181), урахування ступеня конкурентності ринку збуту продукції підприємства та ставки реінвестування його прибутків при оцінюванні вартості суб'єкта господарювання (с. 181–183) та поєднання окремих аспектів дохідного, порівняльного та витратного підходів до встановлення вартості підприємства як індикатора рівня його економічних можливостей (с. 184–189).

При цьому слід відзначити, що для усіх основних розробок дисертанта, які мають прикладний характер, було проведено їх верифікацію на значному обсязі статистичних даних про діяльність вітчизняних машинобудівних підприємств.

Висновки до дисертаційної роботи повною мірою узагальнюють отримані автором найбільш значущі наукові результати проведеного дослідження.

3. Наукова новизна результатів дослідження

До найважливіших результатів дисертаційної роботи можуть бути віднесені:
вперше:

– запропоновано показник необхідної величини фінансових результатів діяльності машинобудівних підприємств у майбутні періоди, за якої буде забезпечена мінімально допустима ефективність інвестицій, вкладених у матеріальні активи цих підприємств, як індикатор вимірювання їх сукупного

економічного потенціалу (с. 146–155). Результати підтверджено публікаціями № 3; 10; 11 (див. автореферат);

удосконалено:

– систему показників оцінювання ендогенного та екзогенного економічного потенціалу машинобудівних підприємств, що, на відміну від наявних, базується на застосуванні комбінованого підходу, за якого для окремих часткових індикаторів оцінювання встановлюють граничні (нормовані) їх значення, а для інших – оптимальні їх величини, та має ієрархічну побудову, включаючи первинні та вторинні часткові, комплексні та узагальнювальний показники (с. 102–105, 108, 124). Результати підтверджено публікаціями № 4; 5; 6; 18; 19 (див. автореферат);

– метод оцінювання конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств за видами їх продукції, який, порівняно з існуючими методами, передбачає одночасне вирішення двох основних завдань: визначення найкращого технологічного способу виготовлення підприємством певної продукції та встановлення оптимального натурального обсягу її виробництва та збуту з використанням критерію максимально можливої різниці між очікуваним прибутком від реалізації та мінімально допустимою його величиною, яка визначається обсягом інвестицій, потрібних для його отримання (с. 165–175). Результати підтверджено публікаціями № 8; 16; 20 (див. автореферат);

– метод визначення ринкової вартості машинобудівних підприємств як узагальнюючого індикатора величини їх сукупного економічного потенціалу, який, на відміну від відомих методів оцінювання бізнесу, містить елементи усіх трьох головних підходів до такого оцінювання – дохідного, порівняльного та витратного, що підвищує рівень точності та обґрунтованості його результатів (с. 184–189). Результати підтверджено публікаціями № 1; 14 (див. автореферат);

набули подальшого розвитку:

– типологія економічного потенціалу підприємств, що, порівняно з існуючою, містить групування його видів за додатково виділеними класифікаційними ознаками, до яких віднесено: рівень узагальненості цілей реалізації потенціалу підприємства,

наявність у нього необхідних обсягів ресурсів та компетенцій для досягнення поставлених цілей, відношення до зовнішнього середовища, характер вхідної інформації для оцінювання потенціалу, а також групування чинників формування економічного потенціалу підприємств шляхом виокремлення первинних, вторинних та узагальнювальних чинників на засадах побудови трирівневої моделі утворення економічних можливостей господарюючого суб'єкта (с. 15–19; 23–27). Результати підтверджено публікаціями № 2; 7; 9; 17 (див. автореферат);

– науковий підхід до формування економічних можливостей машинобудівних підприємств, які вимірюються величиною їх ринкової вартості, що, на відміну від відомих, передбачає побудову ієрархії трьох груп чинників впливу на вартість підприємств за дохідним підходом до її оцінювання – первинних, опосередкованого впливу та безпосереднього впливу, що дає змогу більш ґрунтовно описати закономірності формування економічного потенціалу суб'єкта підприємництва (с. 63–65). Результати підтверджено публікаціями № 1; 12; 13; 15 (див. автореферат).

4. Достовірність досліджень, повнота відображення наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором дисертаційних працях

Наукові положення та результати досліджень, виконаних Л.І. Лесик, є достовірними, що обумовлено використанням в якості їх теоретичної та методологічної основи наукових праць українських та іноземних авторів, матеріалів періодичних видань та монографій, коректним застосуванням сучасних методів наукового пізнання та обробленням значного обсягу статистичної звітності машинобудівних підприємств. Достовірність результатів досліджень підтверджена успішним їх впровадженням у практику господарської діяльності машинобудівних підприємств.

Основні результати дисертаційної роботи опубліковано у 20 наукових працях (з них 8 одноосібних), у тому числі: 6 статей у наукових фахових виданнях України (з яких – 3 статті у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних), 2 статті у наукових періодичних виданнях іноземних

держав і 12 тез доповідей на науково-практичних конференціях. Загальний обсяг публікацій складає 5,2 друк. арк., з яких 3,1 друк. арк. належать особисто автору.

Результати досліджень апробовані на науково-практичних конференціях. Кількість та обсяг друкованих робіт відповідають вимогам до публікації основного змісту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук.

5. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у наданні менеджерам та економістам машинобудівних підприємств рекомендацій щодо аналізування чинників формування їх економічного потенціалу; оцінювання ендогенного та екзогенного економічного потенціалу суб'єктів господарювання; вимірювання їх сукупних економічних можливостей; оцінювання конкурентного потенціалу машинобудівних підприємств за видами продукції; оцінювання їх ринкової вартості.

Окремі положення дисертації використовуються на машинобудівних підприємствах. Зокрема, методи оцінювання теперішнього рівня ендогенного та екзогенного економічного потенціалу машинобудівних підприємств впроваджено у ПАТ «Дрогобицький завод автомобільних кранів» (довідка № 29 від 15.01.2015 р.). Запропонований здобувачем метод оцінювання конкурентного потенціалу підприємства застосовується у діяльності ТЗОВ «Завод Електронпобутприлад», м. Львів (довідка № 59/114 від 15.04.2015 р.). Теоретико-методичні положення, наведені у дисертації, використовуються в навчальному процесі НУ «Львівська політехніка» при викладанні дисциплін «Інноваційний розвиток підприємства», «Потенціал і розвиток підприємства» для студентів напряму підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» (довідка № 67-01-424 від 24.03.2015 р.).

6. Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Позитивно оцінюючи отримані здобувачем Лесик Л.І. результати виконаного нею дослідження, їх наукову та практичну цінність, у той же час необхідно вказати на наступні недоліки та зауваження дискусійного характеру:

1. На с. 18 роботи автор вводить поняття наявного та поточного економічного потенціалу підприємства відповідно за ознаками наявності у нього на даний момент часу необхідних обсягів ресурсів і компетенцій для досягнення поставлених цілей та залежно від характеру вхідної інформації для оцінювання. Доцільно було б більш докладно проаналізувати як співвідносяться між собою ці два різновиди економічних можливостей підприємства.

2. На рис. 1.4 на с. 49, на якому подано загальну послідовність оцінювання економічного потенціалу підприємства, виокремлюються випадки відсутності можливості впливу підприємства на його зовнішнє середовище та наявності можливості такого впливу, однак, не зрозуміло, як це виокремлення впливає на запропоновану послідовність дій. Тому наведений рисунок слід було б зробити більш деталізованим.

3. Загалом позитивно оцінюючи подане на рис. 1.7 на с. 64 групування чинників, що впливають на ринкову вартість підприємства за дохідним підходом до її оцінювання, слід зазначити, що віднесення автором розміру нематеріальних активів до первинних чинників, що впливають на вартість підприємства при застосуванні дохідного підходу до її оцінювання, є певною мірою дискусійним, так як вартість нематеріальних активів за таких умов значною мірою визначатиметься величиною прибутку підприємства, що, згідно запропонованого автором групування, відноситься до чинників більш високого рівня.

4. Виконане автором на с. 69–72 аналізування впливу первинних та вторинних чинників наявного рівня економічного потенціалу досліджуваних машинобудівних підприємств стосувалося в основному чинників їх внутрішнього середовища, тоді як первинні чинники зовнішнього середовища, перелік яких самим автором раніше подано на с. 26, значною мірою залишилися поза розглядом.

5. На с. 93–96 дисертант подає авторську методику оптимізації питомих фізичних витрат виробничих ресурсів підприємства, проте, не ілюструє можливість її практичного застосування на числовому матеріалі.

6. На с. 164 автор цілком обґрунтовано описує сутність поняття конкурентного потенціалу суб'єкта господарювання за певним видом його продукції. Однак, цей вид економічного потенціалу є відсутнім у запропонованій дисертантом типології економічних можливостей підприємств, наведеній у першому розділі роботи на с. 15–19. Слід було б з'ясувати його місце у розробленій автором типології видів економічного потенціалу підприємств.

7. Відповідність роботи вимогам МОН України

Дисертаційна робота викладена українською мовою, її зміст, обсяг та структурна побудова повністю відповідають нормам і правилам МОН України щодо написання та оформлення дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Зміст основних положень дисертації та зміст автореферату є ідентичними. Автореферат дисертаційної роботи відображає усі основні її положення та результати.

8. Загальні висновки за дисертаційною роботою

Дисертаційна робота Лесик Лілії Іванівни на тему «Показники та методи оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств» є самостійною завершеною працею, в якій розроблено теоретико-методичні положення та надано практичні рекомендації щодо формування і використання системи показників та методів оцінювання економічного потенціалу машинобудівних підприємств, що мають важливе значення для встановлення можливостей машинобудівних підприємств активізувати їх господарську діяльність та визначення найкращих шляхів її подальшого провадження.

Зазначені у відгуку зауваження і побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи.

Тема, зміст, об'єкт та предмет виконаного дослідження відповідають спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Дисертаційна робота містить усі ознаки сучасного дослідження в галузі економіки та засвідчує високий рівень ерудиції дисертанта. Отримані автором результати дозволяють поглибити розуміння складних закономірностей, які лежать в основі формування економічних можливостей машинобудівних підприємств та вдосконалити процес реалізації цих можливостей.

Тема дисертаційної роботи є актуальною, її положення та результати характеризуються високим рівнем наукової новизни, мають теоретичну цінність та практичну значущість. Здобувач повною мірою показала здатність до проведення плідних самостійних наукових досліджень у галузі економіки. Зміст дисертаційної роботи повністю вимогам п.п. 9, 11 і 12 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, які висуваються до кандидатських дисертацій, а її автор, Лесик Лілія Іванівна, заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри інформаційних
систем управління Донецького
національного університету (м. Вінниця)

О.М. Анісімова

